

Kirjallisuutta – Litteratur

Tannerin kolttatutkimus suomeksi

TANNER, VÄINÖ (2000). Ihmismaantieteellisiä tutkimuksia Petsamon seudulta. I kolttalappalaiset. Toim. Paulo Susiluoto. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia* 780. 107 s.

Vuonna 1881 syntyi kaksi Väinö Tanneria. Jälkimaailma tuntee toisen poliitikkona, toisen maantieteilijänä. Samasta nimestä huolimatta Väinöt eivät olleet sukua toisilleen. Ennen kuin maantieteilijä Väinö Tannerista tuli Helsingin yliopiston professori viidenkymmenen iässä, hän ehti toimia diplomaattina, valtiongeologina, porolaidunkomission puheenjohtajana ja samalla tehdä ahkerasti tieteellistä tutkimusta. Toössään hän liikkui sujuvasti kvartaärigeologian, malminetsinnän, luonnon- ja talusmaantieteen, antropologian sekä monen muunkin tieteen aloilla.

Tannerin julkaisutuotanto oli erittäin laaja, mutta se on Suomessa jäänyt yllättävän vähälle huomiolle. Tähän on vaikuttanut osaltaan se, että Tanner jätti vuonna 1944 professuurinsa kesken virkakautensa, muutti Ruotsiin ja tuli Ruotsin kansalaiseksi. Viime aikoina Tannerin työt on kuitenkin ikään kuin löydetty uudelleen.

Vuosien 1924–1927 kesät valtiongeologi Tanner vietti Petsamossa. Siellä hänen johtamansa retkikunta teki perusselvityksiä Petsamontunturin nikkelimalmista. Samalla Tanner oli kolttien kanssa päivittäin heidän oikeassa ympäristössään, metsässä ja tunturissa. Näin hänelle tarjoutui oiva tilaisuus kerätä aineisto yli 500-sivuiseen kolttalappalaisia koskevaan tutkimukseensa, jonka hän julkaisi *Fenniassa* vuonna 1929 nimellä »Antropologiska studier inom Petsamo-området. I skoltlapparna». Teosta on pidetty saamelaisuuden tutkimuksen klassikkona. Siihen liittyy ranskankielinen tiivistelmä, jonka Pirjo Hyvärinen on nyt esiteltävässä julkaisussa kääntänyt suomen kielelle.

Tämän arvokkaan käännöshankkeen on ideoinut ja toimittanut Paulo Susiluoto, syvällisesti kolttien ja Tannerin jalanjälkiä seurailut maantieteilijä. Yhtenä yllykkeenä työlle oli Susiluodon havainto, että kolttalappalaisille itselleenkin Tannerin suurteos oli jäänyt varsin tuntemattomaksi.

Tannerin työ ei perustu pelkästään kenttätutkimusten aineistoon, vaan hän käytti tutkimuksessaan laajasti historiallisia lähteitä ja selvitti Petsamon kolttien asemaa vuosisatojen saatossa. Hän esittää muun muassa

kartalla rannikolappalaisten ja metsälappalaisten alueiden laajuudet Fennoskandian pohjoisosissa noin vuonna 1600. Samassa yhteydessä havainnollistetaan saamelaisväestön myöhempiä liikkeitä 1900-luvulle saakka. Tutkimuksen pääkohteena ovat kuitenkin olleet Petsamon alueen kolttat.

»Koltalla tarkoitetaan kaikkia ortodoksilappalaisia, jotka asuvat Paatsjoesta itään aina linjalle, joka kulkee Kildinin saaresta lounaaseen» (s. 49). Petsamon kolttat jakautuvat kolmeen erilliseen ryhmään eli siitaan: Paatsjoen, Petsamon ja Suonikylän kolttiin. Siidalla tarkoitetaan laajassa merkityksessä kaikkien samassa talvikylässä asuvien aluetta, missä asukkailla oli kirjoitettavaksi lakiin perustuva oikeus harjoittaa elinkeinojaan, laiduntaa porojaan, kalastaa ja metsästää.

Tanner selvittää Petsamon kolmen siidan rajat ja niiden muutokset. Rajojen muutokset selittyvät poliittisilla tapahtumilla ja valtakuntien rajojen muutoksilla. Mielienkiintoista on lukea siitojen »elämänjärjestyksestä», johon oleellisena kuuluivat vuotuisierrot. Täten syntyy kokonaiskuva saamelaisyhteiskunnan alueellisesta järjestelmästä. Tutkimuksen loppuosassa Tanner pohti periaatteellisia kysymyksiä kolttien tulevaisuudesta.

Tannerin tutkimuksen suunniteltu tiivistelmä lisäsi nyt esiteltävään julkaisuun liittyy myös Paulo Susiluodon laajahko artikkeli (ss. 9–31) »Suomen ajan ihmismaantiedettä Petsamosta». Se on ansiokas analyysi Väinö Tannerin kolttatutkimuksista nykytutkijan näkökulmasta. Susiluoto kiittää Tanneria siitä, että hän oli ensimmäisiä, joka tunnusti kolttien ihmisarvon.

Tannerilla on työssään myös vahva ekologinen ote. Hän käsitteli muun muassa metsien hävittämistä ja porolaidunten ongelmia. Hänen mukaansa kolttien yhteiskuntaa ei tulisi arvioida länsimaisen mittapuun mukaan, vaan pitäen lähtökohtana heidän omaa historiaansa ja elinympäristöään. Olihan siitayhteiskunta »muinoin kyseisen maailmankolkan korkein mahdollinen kulttuuri» (s. 97).

Kaiken kaikkiaan Väinö Tanner oli varhainen saamelaisten oikeuksien puolustaja, joka toimi käytännössä myös yhteiskunnallisena vaikuttajana niin, etteivät Lapin kansat katoaisi »ikuisiksi ajoiksi suureen kansojen mereen» (s. 38).

KALEVI RIKKINEN

Maantieteen laitos, Helsingin yliopisto